

HET VERHAAL ACHTER DE FOTO (10)

Voor een publicatie over brandweervoertuigen zocht ik begin 1988 naar foto's van de eerste Capelse automobielbrandspuit, een Ford model T met Borgapomp en een opbouw van N.V. Terborg & Mensinga's Machiniefabriek uit Appingedam, een brandweerwagen die in 1926 door de gemeente Capelle aan den IJssel werd aangeschaft.

Foto's waaraan het Gemeentearchief, het Nationaal Brandweermuseum en het Nationaal Brandweer Documentatie Centrum mij helaas niet konden helpen. Navraag bij oud-brandweerlieden leverde evenmin iets op. Daarna was alle hoop gevestigd op een oproep in verschillende streek- dag- en brandweerbladen. Dat leverde twee reacties op. De eerste kwam van een verzamelaar, die een foto stuurde van een identieke en even oude brandweerwagen van de gemeente Appingedam. Persfotograaf Peter Molkenboer (Peter Stephen, 1943-2011) reageerde als tweede. Hij herinnerde zich dat zijn vader Kees (Cornelis Marinus Leendert Molkenboer, 1907-1987), eveneens een bekend fotograaf, een foto had gemaakt van een oude brandweerwagen die als speel-klim-object in een speeltuin in Kralingen stond. *'En dat is volgens mij de wagen die je zoekt'* aldus Peter, die tegelijkertijd liet weten wel enige tijd nodig te hebben voor het opsporen van de bewuste foto in zoals hij het noemde: *'de gevolgen van Pa's fotografische activiteiten'*. Peter hield woord. Jaren later, op een moment dat ik zijn toezegging al lang was vergeten, stond hij op een avond triomfantelijk zwaaiend met een grote witte enveloppe voor mijn deur: *'GEVONDEN!!!'*

Samen bekeken we vervolgens de foto van *'Kindervreugd'*, (zie vorige pagina). een speeltuin aan de Oudedijk in Rotterdam-Kralingen, met op de achtergrond links de Christelijke School voor Uitgebreid Lager Onderwijs aan de Taxusstraat en rechts het gebouw van de Libanon HBS aan de Ramlehweg, zijde Taxusstraat. Tussen beide schoolgebouwen, nog net zichtbaar, de flats aan de Nazarethstraat en Ramlehstraat. En, weggezakt in het zand, kaal, gedeukt, gebutst en nog met het gemeentewapen op het portier, Capelle's eerste automobielbrandspuit!

In studie

Het verhaal achter deze foto begon in de gemeenteraadsvergadering van woensdag 23 december 1923. De raad boog zich die avond over het functioneren van de brandweer en de steeds terugkerende problemen met het brandweermaterieel en -materiaal. Het raadslid Gerrit Jan Velderman (1869-1933), in het dagelijks leven machinist van beroep, vond als enige van de raad dat de kwestie alleen kon worden opgelost door de drie verouderde en slecht functionerende handbrandspuiten te vervangen door een automobielbrandspuit. Burgemeester Jan Verloop (Johannis, 1882-1958) antwoordde Velderman dat in het college hierover al diverse malen was gesproken, maar hij zich vanwege de hoge

kosten nog niet tot de raad had willen wenden. Ook de aankoop van een zogenaamde babypuit, een brandspuit die vanwege de kleine omvang en het geringe gewicht gemakkelijk met een motorrijwiel kon worden vervoerd, was in B&W onderwerp van gesprek geweest. De raad vond daarna dat het college maar een onderzoek moest instellen welke van de twee oplossingen de voorkeur verdiende. Bijna een jaar later, namelijk bij de behandeling van de begroting 1925 maandag 17 november 1924, werd pas vernomen dat de aanschaf van een automobielbrandspuit 'in studie' was. Enige tijd daarna werden in het kader van 'die studie' offertes aangevraagd bij N.V. Brandspuitenfabriek v/h A. Bikkers & Zoon te Rotterdam, Brandspuitenfabriek Van Bergen te Heiligerlee, N.V. Machinefabriek J. & H.W. van der Ploeg te Apeldoorn en N.V. Terborg & Mensinga's Machinefabriek (T&M) te Appingedam.

Beproevingen

Donderdag 25 juni 1925 toog het Capelse college naar de gemeente Overschie, waar op uitnodiging van burgemeester Konings (Evert Gijsbert, 1882-1930) 's avonds om 7 uur de feestelijke overdracht van een door T&M geleverde automobielbrandspuit werd bijgewoond. Aansluitend werd het nieuwe brandweervoertuig gedemonstreerd en kon het uitgebreid worden bekeken. B&W waren heel tevreden over wat zij hadden gezien en spraken daarom af dat de fabrikant uit Appingedam op zaterdag 15 augustus 1925 met een autospuit van hetzelfde type naar Capelle zou komen om 'een beproeving' voor de gemeenteraad te verzorgen. Op de bewuste zaterdagmorgen verzamelden raadsleden, brandmeesters en assistent- brandmeesters zich voor het gemeentehuis aan de Dorpsstraat, waar de fabrikant precies om 8 uur voorreed met een automobielbrandspuit die bestemd was voor de bedrijfsbrandweer van de Philips Gloeilampenfabriek in Eindhoven. Gedemonstreerd werd bij de Dorpskerk, waarbij de wagen werd opgesteld aan het Kerkesteege en het bluswater uit de IJssel kwam. Kennelijk was men nog niet overtuigd van de kwaliteiten van de 'Borgaspuit', want op donderdag 3 september kwam T&M naar Capelle voor 'een tweede beproeving'. Nu met een automobielbrandspuit die enkele dagen later moest worden afgeleverd bij de Gelderse gemeente Huissen. Opnieuw werd met drie stralen IJsselwater het dak van het schip van de Dorpskerk onder handen genomen. Veertien dagen na deze tweede, goed verlopen demonstratie informeerde burgemeester Verloop, kennelijk nog steeds onzeker over de deugdelijkheid van het product uit Appingedam, bij zijn collega in de gemeente Bodegraven of de daar aanwezige 'Borgaspuit' aan alle verwachtingen voldeed. Burgemeester Van Dobben de Bruijn (Cornelis Simon, 1873-1947) liet weten 'dat de indertijd door T&M geleverde automotorbrandspuit in de praktijk zeer voldoet'. Ondanks de inmiddels drie geslaagde 'beproevingen' en de uitstekende referentie van Bodegraven's eerste burger, bleef het Capelse college twijfelen over kwaliteiten van de volgens de fabrikant 'voor Uwe Gemeente mooie en goedkope Borgaspuit'. Vermoedelijk aarzelde B&W, omdat er niet voldoende budget beschikbaar was. Ook waren er raadsleden met een technische achtergrond, die twijfelden over de duurzaamheid en goede werking van de pomp als deze lang-

durig moest worden ingezet. En niet onterecht zo zou later blijken.

Besteld

Dat er in eerste instantie niet voldoende budget was bleek uit een brief die burgemeester Verloop op dinsdag 3 november 1925 aan T&M verzond. Gevraagd werd een prijsopgaaf te sturen voor het leveren van een 'Borgapomp' en het monteren daarvan op een door de Gemeente Capelle aan den IJssel zelf aan te schaffen Ford-chassis model T. Dit aldus Verloop omdat '*Burgemeester en Wethouders overwegen den opbouw van een dergelijke brandspuit zelf te doen*'. Daarnaast werd in hetzelfde schrijven gevraagd: '*Wat is de prijs van de bijkomende artikelen, die gratis bij een door U aangeboden automobielbrandspuit worden bijgeleverd*'. Tegelijkertijd werd de Capelse wagenmaker Engelvaart (Leendert Pieter, 1888-1952) gepolst of hij brood zag in het maken van een opbouw op een door de gemeente aangeschaft Ford-chassis model T met alleen een stuur en een werkende door T&M geleverde en gemonteerde pomp. Of de kleine carrosseriebouwer, twee generaties later als Engelvaart Tweewielers nog steeds gevestigd aan de Kanaalweg, de vraag serieus nam is niet bekend. Zeker is wel het plan '*den opbouw zelf te doen*' niet doorging. Op woensdag 16 november 1925 werd namelijk opnieuw '*een beproeving*' bezocht, nu in de gemeente Streefkerk waar die dag door T&M een nieuwe 'Borgaspuit' werd opgeleverd. Kennelijk haalde deze afleveringsdemonstratie alle twijfel weg, want in de raadsvergadering van maandag 21 december 1925 werd eindelijk besloten

De 'Borgaspuit' van de gemeente Appingedam.

over te gaan tot de aanschaf van een 'Ford-T/Borga automobielbrandspuit van N.V. Terborg & Mensinga's Machinefabriek' uit Appingedam. Om niet nog meer tijd te verliezen werd de wagen door burgemeester Verloop de volgende dag alvast telefonisch besteld, waarna de order door hem op 18 januari 1926 nog eens schriftelijk werd bevestigd.

Teleurstelling bij de concurrentie

De drie andere brandspuitfabrikanten - Bickers, Van Bergen, en Van der Ploeg - hadden dus het nakijken. Dat leverde twee boze brieven op. De firma Bickers had in de Nieuwe Rotterdamsche Courant gelezen dat *'in Uwe Gemeenteraadszitting is besloten een auto-mobielbrandspuit aan te kopen van de firma Terborg & Mensinga. Wij hadden by het indienen van onze offerte niet veel hoop dat ons de opdracht gegund zou worden, aangezien ons wel vry duidelijk was gebleken, dat er by Uwe Gemeente een zekere vooringenomenheid was voor de firma Terborg & Mensinga en tegen onze firma. Het spreekt natuurlyk vanzelf, dat het ons spyt, dat wy de opdracht niet hebben verkregen, doch het spyt ons ook voor Uwe Gemeente, dat Uw keus gevallen is op de pomp van het fabrikaat Terborg & Mensinga. Had Uwe Gemeente nog besteld by de firma Van der Ploeg of Van Bergen, dan had Uwe Gemeente ten minste in ieder geval toch ook eerste klas werk verkregen, doch nu zyn wy overtuigd, dat door dit besluit Uwe Gemeente beslist een onvoordeeligen aankoop heeft gedaan, waarvan zy later spyt zal hebben'*. Van der Ploeg drukte zich in vergelijkbare bewoordingen uit en liet daarnaast weten *'dat het aangenaam zou zijn geweest als een werktuigkundig vakman de autospuiten van de verschillende fabrikanten had beoordeeld. De keuze zou dan niet op de spuit van Terborg & Mensinga zijn gevallen'*. Beide vroegen zich verder hardop af waarom zij hun offertes niet hadden mogen toelichten. Dat het college geen behoefte had aan een demonstratie met hun blusvoertuigen werd eveneens merkwaardig gevonden, temeer T&M daar zelfs viermaal de gelegenheid voor kreeg. Waarom B&W de aanbiedingen van Bickers, Van Bergen en Van der Ploeg consequent negeerden is een vraag die echter ook vanuit de archieven niet kon worden beantwoord. Opmerkelijk is het echter wel, mede gezien de twijfels die men had over de goede werking van de 'Borgapomp' gedurende een urenlange inzet. Bij een dergelijke onzekerheid zou het op zijn minst toch denkbaar zijn geweest dat er ook eens naar de automobielbrandspuiten van de overige aanbieders was gekeken.

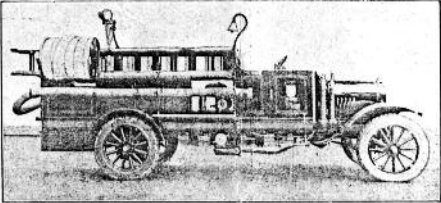
Capelle's eerste automobielbrandspuit

Op het moment dat de automobielbrandspuit werd besteld was de gemeente al in het bezit van een T-Ford vrachtwagen met open laadbak (bouwjaar 1925, kenteken H 39492). De T-Ford was in die tijd één van de meest gebruikte automobielen. Ford bezat daarnaast, ook op het platteland, een uitgebreid dealer-net waardoor onderdelen altijd in de buurt beschikbaar waren. Omdat het college heel tevreden was over de inmiddels één jaar oude gemeentelijke vrachtwagen moest de nieuwe automobielbrandspuit beslist ook op een T-Ford chassis worden gebouwd. Om hier echt zeker van te zijn werd op 21 januari

1926 door B&W aan T&M verzocht 'u ons te bevestigen dat zulks ook zal geschieden', waarna de Appingedammers per omgaande schriftelijk lieten weten 'dat de door U bestelde autobrandspuit gebouwd wordt op een Ford-truck, model 1926'. Een 1,1 tons chassis Ford-T, model 1926, met een viercilindermotor van 20 pk en elektrische verlichting. De snelheid bedroeg (schrik niet) 40 kilometer per uur. De benzinetank bevond zich onder de zitplaats van de bestuurder en had een inhoud van 30 liter. De importeur, de Ford Motor Company of Holland, was gevestigd in Rotterdam. Toch is het bijzonder dat er om een bevestiging werd gevraagd gezien de inhoud van de orderbevestiging die 19 januari 1926 van T&M werd ontvangen: 'Edelachtbare Heeren Burgemeesters en Wet-houders der Gemeente Capelle a/d Yssel.

Wy bevestigen hierbij Uwe bestelling eener Autospuit, volgens omschrijving en onderstaande conditie's: De Gemeente Capelle aan den Yssel verklaart te hebben gekocht van de NV. Terborg & Mensinga's Machinefabriek te Appingedam, een nieuwe 'Borga' automobielbrandspuit, gebouwd op een Ford-truck, in combinatie met eigen fabrikaat zelfaanzuigende, kleploze schroefpomp, geheel van brons vervaardigd, welke spuit een capaciteit van tenminste 800 (achthonderd) Liter per minuut moet kunnen ontwikkelen, voorzien moet zyn van 8 à 10 zitplaatsen, kastruimte voor berging slangen, ruimte voor berging van benzine, olie, gereedschap en reserve-deelen, voorzien van twee zuigaansluitingen 3' met Keizer-koppelingen en twee persaansluitingen met 2, 5' afsluiters en 'Storz-koppelingen' en verder uitgerust als volgt: 15 Meter zuigslang in 2 lengten, ieder van 7,5 M, voorzien van 'Keizer' koppelingen, één zuigkorf en één vlotter van aluminium, 2 driewegverdeelstukken, 4 straalpijpen, 8 mondstukken...' dan volgt een opsomming van een grote hoeveelheid handgereedschap, gevolgd door...'geheel compleet met electriche installatie, bestaande uit: Accu, Dynamo en Zelfstarter, lamp by pomp en meters, zoeklicht, electriche bel, looplamp met 4 M kabel, afneembare slangenhaspel (kar) welke c.a. 200 Meter perssling kan bevatten, 3 steekladders met een totale lengte van 9 meter.

„BORG A”
AUTO-MOTOR-BRANDSPUIT.

Gebouwd op „FORD”, „CHEVROLET” of „OVERLAND” truck in combinatie met
DUBBELWERKENDE SCHROEFFPOMP van EIGEN fabrikaat.

VRAAGT PRIJS EN INLICHTINGEN.

n. v. TER BORG & MENSINGA'S Machinefabriek, APPINGEDAM.

De carrosserie moet geheel worden uitgevoerd als die van de, door ons aan Streefkerk geleverde automobielspuit, met dit verschil, dat de spuit wordt ingericht voor een opstand overeenkomstig die van Philips Gloeilampenfabrieken te Eindhoven. Op

dezez aan te brengen opstand moet worden geborgen alle zuigslangen en de 3 lengten steekladders. De leerbekleding voor de zitplaatsen voor de bemanning, met uitzondering van de ruimte voor de besturing, moet worden weggelaten en daarvoor in de plaats moet houtbekleding van voldoende zwaarte worden gebruikt. KOOPSOM: In totaal VIER DUIZEND EEN HONDERD EN VYFTIG GULDEN, ZEGGE: f 4150,-. Daarna volgde nog een uiteenzetting over levering en betaling, gevolgd door een bepaling die curieus mag worden genoemd. Dit omdat college, raadsleden en brandmeesters zelf maar liefst vier maal aanwezig waren bij een demonstratie van een nieuwe 'Borgaspuit' uit andere gemeenten (Overschie, Eindhoven, Huissen en Streefkerk), namelijk: 'Wy verplichten ons dat met Uwe spuit nergens gedemonstreerd mag worden. Hoogachtend J. ter Borg.

In gebruik

Op 10 maart 1926, ruim twee jaar nadat het raadslid Velderman over de aanschaf van een automobielbrandspuit begon, Capelle's allereerste brandweerwagen bij de gemeentegarage aan de Kerklaan afgeleverd. Of dit met een feestje gepaard ging vertelt het verhaal niet. Wel vond er een afleveringsdemonstratie plaats, die vrijwel meteen moest worden gestaakt omdat *'de bygeleverde zuigslangen de zuigkracht der pomp niet konden doorstaan'*. Met andere zuigslangen werd de volgende dag een nieuwe poging gewaagd, nu met succes zodat de wagen kon worden afgenomen en de rekening ter betaling gesteld. Een nota van f 4150,- (€1.886,36) waar f 100,- (€ 45,45) in mindering mocht worden gebracht vanwege de inruil van de oude handbrandspuit van Keeten. Het functioneren van de 'Borgaspuit' stond daarna regelmatig op de agenda van de gemeenteraadsvergaderingen. Problemen vanwege een lege accu, zoals slecht of helemaal niet starten en lekke banden waren de minste. Ook was er wel eens geen chauffeur beschikbaar. Erger waren de regelmatige problemen met de pomp die al na enkele jaren grote slijtage vertoonde. Meerdere malen moest de wagen daarvoor terug naar de fabrikant in het hoge noorden. De burgemeester kreeg vanuit de raad dan ook regelmatig vragen over *'wanneer de spuit weer terug kwam'*. Garagehouder en oud-vrijwillig brandweerman in ruste Henk Maat (Hendrik, 1910-1992) vertelde in 1989 dat burgemeester Verloop vreselijke spijt had van de aanschaf van de 'Borgaspuit'. *'Het was vooral de pomp die door snelle slijtage problemen gaf, met de T-Ford zelf was niets mis'*, aldus Maat, die samen met zijn oudere broer Arie (1901-1973) de vaste chauffeur-pompbediener van de spuit was. *'De pomp kon al snel niet meer droog aanzuigen. Om dat probleem te verhelpen monteerden we op advies van een ander brandweerkorps een oliereservoir boven de pomp. Van daar kon, voor het aanzuigen, de pomp met olie worden gevuld. En dat hielp wel. Het nadeel was wel, dat zodra je water in de pomp kreeg, die paar liter olie de slangen instroomde. Maar zonder olie deed die het gewoon niet, zeker niet bij een lage waterstand in de IJssel. Alleen bij een kleine zuighoogte, zoals bij een sloot in de polder, ging het meestal wel zonder. Op een zeker moment lukte het met olie vaak ook niet meer. Volgens mij begon dat na het bombardement op Rotterdam, daar*

hadden we geholpen bij het blussen van branden rond de gasfabriek in Kralingen, met name in de Dijkstraat. De autospuit is toen met veel improviseren zo'n twintig uur actief geweest. Het gevolg was dat de pomp daarna zodanig versleten was dat deze alleen met veel kunst en vliegwerk in bedrijf kon worden gehouden'.

Afgekeurd

Naar aanleiding van de bij elke uitruk en oefening terugkerende technische problemen vroeg B&W in het najaar van 1946 de firma T&M een onderzoek in te stellen *'naar den algemeenen toestand van de spuit'*. Op dinsdag 22 oktober bleek al bij de eerste test dat de pomp geen grote zuighoogtes meer kon overwinnen. Daarnaast werd geconstateerd dat de klimkracht van het voertuig zodanig was afgenomen dat de opritten naar de dijk slechts met grote moeite konden worden genomen. Kortom de spuit bevond zich, aldus de rapporteur een week later, in zeer slechte staat. De fabrikant liet tegelijkertijd weten dat voor de somma van minstens f 2000,- (€ 909,-) een revisie tot de mogelijkheden behoorde, maar dat hij daarbij niet kon garanderen dat de automobielbrandspuit weer jaren mee kon. De na deze boodschap geraadpleegde Rijksinspectie voor het Brandweerwezen liet B&W vervolgens weten *'dat zelfs na een deugdelijke revisie het resultaat zal zijn: een oude, niet volledig betrouwbare spuit van zeer gering vermogen'*. Naar aanleiding van deze verklaring besloot het college, on-

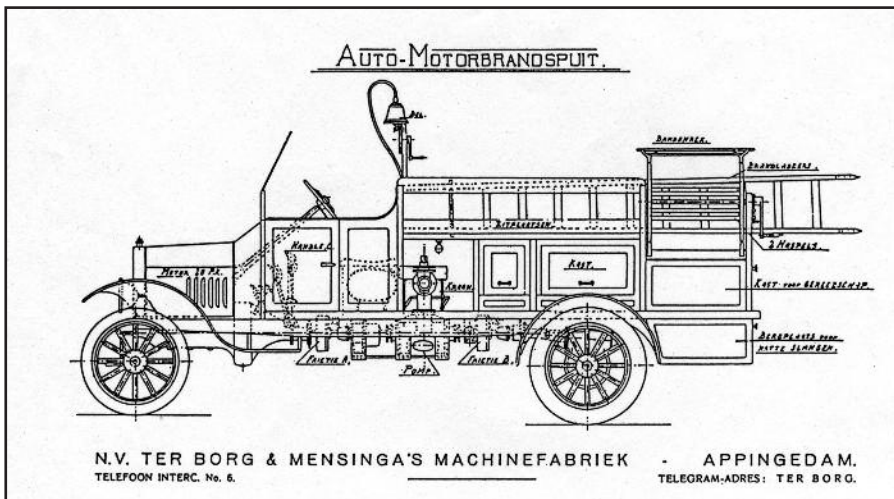
Gemeente- en brandweergarage Kerklaan 7-9. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

danks dat men liever had gewacht tot een financieel gunstiger tijdstip, over te gaan tot de aanschaf van een nieuwe bluseenheid. Dat werd dat werd een vier jaar oude, uit Amerikaanse legerdump afkomstige Chevrolet-trekker (type HUP F 9421), tevens manschappen- en gereedschappenwagen, en een nieuwe tweewielige Ford/Van Bergen motorspuitaanhanger, welke combinatie op 15 maart 1948 in gebruik werd gesteld.

Verkocht

Al drie maanden voor de ingebruikstelling van de nieuwe eenheid werd de ‘Borgaspuit’, middels een advertentie in ‘Vraag en Aanbod’ en de ‘Gemeentes-tem’, te koop aangeboden. Pas bijna een jaar later meldde zich een koper, namelijk Cornelis Burger van der Dussen van de Hoofdweg 87 in Nieuwerkerk aan den IJssel. Tegen contante betaling van f 550,- € 250,-) mocht hij op 15 november 1948 de spuit overnemen. Waarschijnlijk ging het hem alleen om de motor, de bronzen pomp of de maar liefst 58 meter drie duims (7,62 cm) bijbehorende zuigslangen. Dit omdat Van der Dussen de automobielbrandspuit twee maanden later, zonder motor en pomp en zuigslangen, voor ‘een appel en een ei’ alweer doorverkocht aan de Plantsoendienst van de gemeente Rotterdam. Woensdagmiddag 26 januari 1947 verscheen personeel van ‘Plantsoenen’ plotseling met de automobielbrandspuit in de Taxisstraat, om deze afgeladen met verraste en opgetogen kinderen meteen daarna de speeltuin in te slepen. (Zie foto op de vorige pagina). Een vrolijk tafereel, waarvan ik in april 2010 geheel onverwacht van oud Rotterdammer Hans Baljé, inwoner van Belgische plaatsje Opont, een foto toegestuurd kreeg. Hans liet daarbij weten: ‘de plaatsing van een heuse brandweerwagen was het ultieme klapstuk van deze speeltuin. Op de treeplank staande (alpino en witte sokjes) had ik de eer hem mee naar binnen te mogen rijden. Helaas was wagen door gebrek aan toezicht binnen de kortste

tijd gesloopt en weer uit de speeltuin verdwenen'. Ook de ontvangst van deze, tweede 'speeltuinfoto' werd uiteraard gewaardeerd. Toch blijft de hoop gevestigd op een afbeelding van 'de spuit' in actieve dienst. De 'Borga' heeft tenslotte ruim 22 jaren in Capelle aan den IJssel rondgereden, én brandweerwagens moeten ook vroeger tot de verbeelding hebben gesproken. Om die redenen kan het niet anders, dat er ooit iemand moet zijn geweest die van deze allereerste Capelse automobielbrandspuit een foto heeft gemaakt. Maar wie? Ik hoor het graag!

Paul Weyling

Gemeente Capelle aan de IJssel. Wegens aanschaffing van motorbrandspuit wordt door de Gemeente Capelle aan de IJssel te koop aangeboden een
FORD-AUTOMOBIELBRANDSPUIT. Directe koppeling van de wormpomp aan de motor. Bij de spuit is aanwezig 58,50 m 3" zuigslang in lengten van 2x6 m, 2x7,50 m en 3x10,50 m. Op vlak terrein, met normale aanzulhoogte, is de goede werking van de spuit verzekerd. Beproeving voor ernstig reflectanten toegestaan. Aanvr. te richten tot de burgemeester.

*Advertentie in 'Vraag en Aanbod
d.d. 30 december 1947.*

Geraadpleegde bronnen:

Archief gemeente Capelle aan den IJssel: inventarisnummer 1850. stukken betreffende aankoop, levering en verkoop brandblusmaterialen, 1924-1929, 1945-1947.

Archief gemeente Capelle aan den IJssel: notulen van B&W en gemeenteraad 1923 t/m 1926 en 1946 t/m 1947.

Fotobewerking: Cees Hartmans

Kijk voor meer historische foto's op www.capelleinbeeld.nl, een gezamenlijk project van de Historische Vereniging en de Gemeente Capelle aan den IJssel, welke op 29 oktober 2011 officieel van start ging. Inmiddels staan er bijna 9000 historische foto's met ruim 6100 beschrijvingen uit de collecties van de HVC, de gemeente en particulieren online, die over de gehele wereld kunnen worden bekeken.